

eltér. Az új Németország népi életének legmagasabb életformáját a katonai-
ban (*im Soldatischen*) látja, amely egyúttal végső nevelési eszménye. Az
ifjúságnak ez a nevelése jobban megfelel a népi jellegnek, természetesebb,
egyszerűbb és hatásosabb. Tévesen jellemzi ezt »az előkészítő katonai ki-
képzés« elnevezés, e helyett mi sajátos német fogalommal »véderőnevelés«
nek nevezzük és ezzel alapvetően megkülönböztetjük a külföld rokon törek-
véseitől. — Ime a tanulság: ebben is mindenki a maga módja szerint
boldogul, amit a szerző több ízben is hangsúlyoz: Egy ország előkészítő
katonai kiképzésének belső lényege és jellege végső fokon részleges ki-
fejezője a nép- vagy állameszmének, amely a fajban gyökeredzik (102).
A német véderőnevelés sohasem válhatik katonaműszaki öncéllá, hanem a népi-
ségnek megfelelő ifjúsági nevelésnek kiteljesítése fajunk értelmében (104).

Az országoként csoportosított gazdag szakirodalom mellett külön kell
megemlékeznünk arról a hat rajzmellékletéről, amely felette szemléltető
módon tárja elénk a címbe li három állam ifjúságának katonai előkészítését
a tanintézetek alsó fokán kezdve, lépésről-lépésre a legfelsőig.

Wichmann könyve gazdag és hiteles anyagánál fogva elsőrendű forrás-
munkának tekinthető ebben a napirenden levő kérdésben. *kf.*

Dr. Rudolf Benze: Erziehung im Grossdeutschen Reich. (Eine Übersicht
über ihre Ziele, Wege und Einrichtungen.) Frankfurt am Main. 1939.
112. l.)¹

Folyóiratainkban lépten-nyomon találkozunk a nemzeti szocializmusra
vonatkozó közleményekkel. Rendszeresen azonban csak részleteket ölelnek fel.
Eredeti német írások is csak kis körre szorítkoznak. A sok részletből pedig
lehetetlen az egész rendszert összeállítani és áttekinteni.

Teljes nevelési rendszerüket mindaddig a németek maguk sem foglalták
össze könyv alakjában. Benze könyve az első ilyirányú próbálkozás. A szerző a
Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht jelenlegi vezetője, akinek kezé-
ben minden részletszál összefut, tehát valóban illetékes személy arra, hogy az
állam és párt legfontosabb nevelési alakulatairól tájékoztasson. Ez a kiadvány
félíg-meddig hivatalosnak tekinthető.

A könyv három nagy részre tagolódik. Az első a nemzeti szocialista
nevelés célját és feladatait vázolja. A második fejezet a köznevelés szerve-
zetét tartalmazza. A harmadik rész pedig a nevelőről szól.

Az első fejezet (4—13 l.) szerint a mai német nevelés előtt kettős cél
lebeg: az egyéni és a közösségi szempont maradék nélküli érvényesítése.
Az eszmény olyan fajilag egészséges és derék ember nevelése, aki a nép-
közösségnek szolgálatkész tagja. Az értékes emberré nevelés és a népközösség
szolgálatteljes tagjává alakítás szempontjai elválaszthatatlanok. Az *értékes
emberré nevelés* hármas ága: a testi nevelés, jellemképzés és szellemi alak-
ítás. Ez az egymásután egyúttal értékelési sorrend is. A *testi nevelés*

¹A József Nádor Műegyetem Közgazdasági Karának *Imre Sándor* veze-
tése alatt álló Neveléstudományi Intézete szemináriumában 1940. febr. 26-án
tartott, *A nemzetiszocializmus művelődéspolitikája* c. előadás egy részének
kivonata.

nemcsak azt célozza, hogy egészséges és erős németek nőjjenek fel, hanem fajilag is szép és erős nemzedék kialakításán fáradozik. A *jellemképzés* fontosságát a következő megfontolás alapján helyezik előtérbe: Minden testi erő és szépség, a legélesebb ész és a legtöbb tudásanyag sem ér semmit, sőt mérhetetlen kárt okozhat, ha akaraterő nem indítja cselekvésre és ha nem nemes célra irányul. A *szellemi alakítás* sorrendben a harmadik helyet foglalja el, mégsem akar a német nép e tekintetben a jövőben sem lemaradni. Csupán azt akarják mellőzni, ami a múltban sok német emberből elvont elmélkedőt faragott. Az értelmet csiszolni kell, hogy tisztán lásson és az élet kérdéseiben megkülönböztetni és válogatni tudjon. A tettet megbénító holt tudásanyag megszerzése azonban többé nem lehet nevelési cél. Az egyének a *népközösség szolgálatkész tagjává nevelését* pusztán oktatással nem lehet elérni, mint ahogyan azt régen az állampolgári ismeretek tanítása révén hitték. Az ifjúság közösségbetartozási érzésének a fejlesztéséről főleg a párt gondoskodik.

A kifejtett nevelési célnak maradék nélküli megvalósítását az egységes vezetés biztosítja. Minden közületnek van felelős vezetője. Az iskolában az igazgató az irányadó. Böbeszedű parlamenti tárgyalások ideje lejárt. Minden tekintetben meghallgatják ugyan a szakemberek véleményét, azt ki is kéri, végeredményben azonban egyedül a vezető dönt. Természetesen vállalja is a felelősséget.

A párt és az állam a nevelés együttes intézői. Régebben család, állam és egyház versengett a nevelés hatalmáért. Végül megakuvás és megegyezés jött létre. Egységes nevelő hatásról szó sem lehetett. Ma minden ellentétet áthidal az az uralkodó szempont, hogy a nevelés mértéke a nép. A párt a nép megbizottja, az állam pedig a nép törvényesen szabályozott rendje. Az ifjúság nevelésének oroszlánrésze ma is az állam vállain nyugszik, a párt inkább a világnézeti és politikai szellem fölött örködik.

A második fejezet a *német nevelésügy szervezetét* (14—86. l.) tárja elének. A szerző különválasztva tárgyalja előbb az *állami* és állam felügyelet alá álló nevelési intézményeket, majd később a *párt* (NSDAP) tagozatainak, valamint csatlakozó alakulatainak nevelő munkáját.

Az állami felügyelet alatt álló nevelési intézmények közé tartozik az *iskola*, a *falusi esztendő* (Landjahr) intézménye, a *birodalmi munkaszolgálat* (Reichsarbeitsdienst) és a *honvédelmi szolgálat*.

A német *közoktatási rendszer* 1933 előtt annyira szétforgácsolódott, hogy az áttekintés lehetetlen volt. Azóta erős egyszerűsítés történt a közép- és felsőfokú oktatásban. A szakiskolákban és népiskolában most van folyamatban. Részletesen ismerteti a menhelyek és óvodák szerepét, a nyolcosztályú népiskola rendeltetését, a gyógyítva nevelő iskolák munkáját, az iparostanonciskola (Berufsschule), hivatásra előkészítő szakiskola (Berufsfachschule), és szakiskola (Fachschule) szervezetét, a mi polgári iskoláknak megfelelő Mittelschule jelentőségét, a középiskola tanulmányi rendjét, valamint a főiskolák megváltozott feladatkörét. Az új rendszerű Nationalpolitische Erziehungsanstalt nevű intézmények működésére, valamint az internátusi iskolák csoportjába tartozó Adolf Hitler-iskolák szerepére külön kitér.

A *Landjahr* néven ismert falusi esztendő intézményét 1934-ben rendszerezítette Rust birodalmi nevelésügyi miniszter. Ez abból áll, hogy a népiskola nyolc osztályát végzett fiúk és leányok áprilistól novemberig nyolc hónapot töltenek vidéken saját táboraikban s közben gazdaságokban, háztartásokban segédkeznek, hogy a nép életét közvetlen érintkezésben megismerjék.

A *birodalmi munkaszolgálat* eleinte a munkanélküliség leküzdését célozta; ma már az ifjúság egészségre nevelésének szerves része. A mozgalom jelvénye az ásó. Vezérelve, hogy a munka megtiszteltetés és a népnek tett szolgálata. A foglalkozások és társadalmi osztályok között fennálló ellentétek kiegyenlítéséhez nagyban hozzájárul.

Jellemző, hogy a német köznevelés szervezetében a *honvédelmi szolgálat* szintén a nevelési intézmények között szerepel. A honvédelmi kötelezettség két esztendő, és nemcsak a fegyverfogás technikájának az iskolája, hanem a jellemképzése és bátorságra nevelése is.

Az iskola történeti tényező, ezért az új idők szellemét nem sikerül benne teljesen valóra váltani. A *párt* intézményeit ellenben a régi formák nem kötik, kizárólag a szerint alakultak, hogy feladatuknak minél jobban megfelelhessenek. A nevelés eszközei a pártban a *propaganda* és az *oktatás*. A propaganda nagy tömegekhez szól közeli politikai feladatokról. Az oktatás inkább mélységben ragadja meg az embert, tehát szűkkörű. A propaganda szükséges mint tömegeszköz, az oktatás mégis fontosabb. Az oktatásban megkülönböztetik a pártvezetők, a párttagok és nem párttagok oktatását. A párt oktatásában a könyv utolsó helyen áll. Sokkal fontosabb eszközök a beszéd, az élő nyelv, a táborozás, a sport.

A párt tagozatai a Sturmabteilung (SA), a Schutzstaffel (SS), a Hitlerjugend (HJ), a Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps (NSKK), a Nationalsozialistischer Deutscher Studentenbund (NSDStB), a Nationalsozialistische Frauenschaft (NSF) stb. A felsoroltak a párt harci alakulatai. Feladatuk, hogy a kiharcolt eredményt megerősítsék és kiépítsék. Önkéntes alakulatok, ahol kötelességteljesítésre, hűségre, keménységre és vezetésre nevelik a tagokat. A tagok politikai katonák, akik állandóan szolgálatot teljesítenek.

A párt tagozatai mellett vannak még ú. n. *csatlakozó alakulatok*. Ide tartozik pl. a Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (NSVW), a Deutsche Arbeitsfront (DAF), melynek leghatalmasabb mozgalma a nálunk is jól ismert Kraft durch Freude (KdF), továbbá a Nationalsozialistischer Lehrerbund (NSLB) stb. Ezeknek nevelési területe a szakoktatás világnézeti alapon. Önálló alakulatok, az ellenőrzést felettük mégis párhivatalok gyakorolják. A belépés nem kötelező, a tagság sincs egybekötve párttagsággal.

Az állam és a párt szoros együttműködése az iskola és a pártszervezetek szoros kapcsolatát eredményezi. Ma már Németországban vége annak az időnek, amikor a nevelésnek és a politikának semmi köze sem volt egymáshoz. Ma politika a nép felelősségteljes vezetését jelenti, a nevelés tehát a politikába torkollik. Nevelés nélkül a politika eredménytelen, a nevelés pedig politika nélkül üres.

A könyv harmadik része a *nevelő*-ről szól. (87—100. l.) A nevelők taborába tartoznak nemcsak az iskola munkásai, hanem a párt vezetői is.

Az *iskola nevelői*-nek képzéséről az állam gondoskodik. Régen a tanító-tól csak bizonyos ismeretmennyiséget és kevés módszerbeli ügyességet kívántak. Ma a tanító elsősorban nevelő s tőle azokat a testi, jellembeli, szellemi és politikai képességeket fokozottabban elvárják, amiket növendékeibe kell ültetnie. A legutóbbi időkig, a tanítóképzés igen tarka volt Németországban. Ma már egyöntetű és tanítóképző-főiskolákon történik. A tanítóképző főiskolába érettségivel vehetők fel a pályázók. A tanulmányi idő négy félév. Mivel pillanatnyilag nagy a tanítóhiány, átmenetileg érettségi nélkül is felvesznek hallgatókat. Jelenleg 27 tanítóképző főiskola működik. A középfokú iskolák tanárai egy esztendőn ezen a főiskolán töltenek. Itt megkapják a népiskolai tanítóval azonos alapképzést, majd valamelyik főiskolán még három évig folytatnak szaktanulmányokat.

A *pártvezető* képzéséről maga a párt gondoskodik. Megbízható politikai magatartás, életirányító tisztánlátás és céltudatos tetterő itt a legfontosabb tulajdonságok. A képzés határozott úton történik. A Jungvojk tagjai közül az arravalókat 12. életévük betöltése után az Adolf Hitler-iskolába viszik. A kiválogatás nagyon szigorú szempontok szerint történik. A kiválasztottak 18 éves korukig tanulnak. A 18—25. életév között munkaszolgálat, katonai szolgálat, szaktanulmányok és az életben való helytállás következik. A legkiválóbbak további mély kiképzésben részesülnek. E hivatalos út mellett azonban kiváló teljesítménye alapján bárki a vezetők közé kerülhet.

A nemzeti szociálista mozgalomban — hangoztatja a szerző — döntő tényező a nevelés. A világtörténelem eddigi forradalmi kevés kivétellel azért buktak meg, mert vezéreik nem ismerték fel, hogy nem a hatalom átvétele a fontos, hanem az emberek nevelése.

Egyetlen könyvben összefoglalva első ízben bontakozik ki a külföldi szemlélő előtt is a német köznevelés egész szervezete. Bár nyomtatásból sohasem ismerhető meg teljesen a nevelés valóságos menete és szelleme, a keret mégis jól látható. Kétségtelen, hogy egy minden részletében összefüggő céltudatos művelődéspolitikai elgondolással és megvalósítással állunk szemben. A következő néhány megjegyzés természetesen nem a nemzeti szociálistizmus rendszerére vonatkozik, csupán az ismertetett könyvben elénk táruló művelődéspolitikára irányul, tisztán nevelési szempontból.

Nem hallgatható el az a benyomás, ami első pillanatra meglepi az embert, hogy itt voltaképpen a platonai elgondolás megközelítéséről van szó, hogy az állam egy hatalmas nevelő intézmény. Sehol sem tartják ma a nevelést hivatalosan oly hatalmas tényezőnek az állam életében, mint Németországban. Igaz, hogy a nevelés értelmezése egyoldalú, mert egyedül a közöség szempontja uralkodik; az egyéni szempont egészen háttérbe szorul. A mi felfogásunk szerint a szabadság bizonyos foka nélkül nincs fejlődés s az önkéntes és szabad elhatározás nélkül igazi művelődés.

Érdekes a nevelésnek a politikával való szoros kapcsolata is. Ha a politika eredeti és romlatlan értelmezésében érvényesül, amikor is közügyeli

való foglalkozást jelent, akkor ez a felfogás nem róható meg, sőt természetesen tetszik. Ha ellenben pártpolitikát jelent, akkor a nevelésnek nagyon távol kell magát tőle tartania.

Külön elmélyedő tanulmányozást kívánna annak a felfogásnak a megvizsgálása, hogy a nevelés letéteményese a nép s a nevelés jogát az állam és a párt útján gyakorolja. Európa másik két parancsuralmi rendszerében másként áll a helyzet. Olaszországban az állam, Szovjetországon a kommunista párt a nevelés központi tényezője. Tanulságos lenne ezeknek a mi »nemzet« fogalmunkkal való egybevetése.

A könyvből kicsillanó rendszer kétségtelen érdeme, hogy a német iskolaszervezet eddigi áttekinthetetlen bonyolultságát megszüntette és egyszerűbbé tette, valamint az, hogy az egész birodalomra egységesítette.

Nagyon egészséges elgondolásnak látszik az az intézkedés, hogy minden iskolafok és iskolafaj nevelője alapképzését a tanítói főiskolán nyeri. Az összes iskolák tanítóinak ez az egyéves közös tanulmánya biztosítja, hogy a nevelés alapvető kérdéseiről valamennyien ugyanúgy gondolkoznak. Az iskolafokok között mutatkozó folyamatossági hiány megszüntetése, egymásmunkájához való megértő közeledés, valamint a nevelői gondolkodás egyöntetűvé tétele érdekében egyenesen követésre érdemesnek tartjuk.

Kár, hogy a mai német nevelési rendszer eredményeinek a tisztánlátása — amit rendes időben is csak a gyakorlat igazolhatja, egy-két évtized után — a közbejött háború miatt még inkább kitolódott. A könyv olvasása kapcsán fölmerült egyéb kérdések taglalása nélkül is megállapítható, hogy az ilyirányú munkák között *Dr. Benze* könyve tájékoztatónak is a legjobb. Azoknak, akik a külföld nevelésügyének alakulását figyelemmel szeretik kísérni, meggyőződéssel ajánljuk.

Jankovits Miklós.

Martin Schmie: Gottfried Keller als Erzieher. 1939, 48 l.

Ez a könyvecske a szépirodalom és neveléstudomány érdekes és érdeemes határterületéről való: ahol ez a két szellemiség érintkezik. A németeknél különösen nagy számmal akadunk olyan munkákra, amelyek nagyjaik írásait *als Erzieher*, tehát a pedagógia szemszögéből méltatják. Ezúttal *Keller Gottfried* (1819—90) a svájciak legkiválóbb novella-írója van soron, akit mint elbeszélőt Goethevel szoktak együtt emlegetni. A szerző, churi tanítóképző igazgató, nagy szeretettel és elmélyedéssel foglalkozik neves honfitársa munkáinak pedagógiai elemzésével. Bevezetésül fejlődéstani alapon és híres négykötetes regényében, a *Grüner Heinrich*-ban (magy. ford. Ignóus 1912) lefektetett önvallomásai felhasználásával a költőnek életrajzát kapjuk, ebben különösen az iskolázására vonatkozó adatok, élmények említésre méltók. Eleinte egy apja alapította egyesületi iskolába járt, ahol kizárólag a Pestalozzi—Lancaster módszerrel követték. »Gyötrően és kísértetiesen hatott rám a szeretet híján való iskolai igazságszolgáltatás, kínosak és vígasztalanok voltak az ugyancsak szeretetnélküli katekizmusórák, amelyek a képzésre legalkalmasabb éveket holt sivataggá ernyesztették«. Még rosszabb sors várt rá, amikor 12 éves korában reáliskolába került, ahonnan csínyjai miatt kizárták. Bár erről keserűséggel emlékezik meg, az iskolát nem csak szükséges, hanem üdvös és szép intézménynek te-